

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi:06.11.2022

Kabul Tarihi: 23.11.2022

Yayın Tarihi: 20.12.2022

Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2022, 2(2): 238-259

Research Article

Received Date: 06.11.2022

Accepted Date: 23.11.2022

Published Date: 20.12.2022

DOI Number: 10.29228/yazitdergisi.17

VARLIK VE YOKLUK EKSENİNDE KùLTÜREL VE SİMGESEL AÇIDAN BİR GİYİM KUŞAM UNSURU OLARAK DÜĞME

On the Axis of Existence and Absence, the Button as a Cultural and Symbolic Element of Clothing

Uğur DURMAZ*

ÖZ

Kıyafet, insanları dış etkilere karşı koruyan bir araç olmanın yanında imal edildiği materyaller, üzerindeki işaretler, barındırdığı renkler, görüldüğü şekiller ve kullanım amaçlarıyla tarih boyunca pek çok farklı işlevde kullanılmıştır. Bu açıdan birçok farklı bilim dalı kıyafeti araştırılmaya değer bir obje olarak görmüştür. Halkbilimi penceresinden bakıldığında halk giyim kuşamı başlığı kıyafet ve tamamlayıcılarını incelemektedir. Bu çalışmada bir kıyafetten çok onu tamamlayan ya da farklı şekilde anamlanmasını sağlayan bir aksesuar olan düğme incelenecektir. Düğmenin ilk işlevi olan elbiseyi bir arada tutma, elbisenin kolay şekilde giyilip çıkarılması durumundan çok, düğmenin varlığından ve yokluğundan hareketle bu nesnenin halkın gözünde ne gibi bir anlam oluşturduğu tartışılacaktır. Bu noktada gündelik ortamda çok da dikkat edilmeyen bir unsurun ne gibi semgesel anlamları olduğu ortaya konulmaya çalışılırken kültürel açıdan bu kodların ne gibi göstergelerle karşılandığının açıklanması amaçlanmaktadır. İnceleme genel hatlarıyla Türk kültürü açısından düğmenin değerlendirilmesini amaçlamaktadır fakat bazı uluslararası kıyafetler, davranışlar ve kullanımlar da geneli anlamlandırmak için destekleyici olacaktır. Yapılacak değerlendirmenin ana eksenini düğmenin varlığı ve yokluğu durumunda ortaya çıkan kültürel bakışla halka etkilerinin tartışılması üzerinedir. Bu amaçla halk şiiiri, halk inanışları, halk anlatıları, geçiş dönemleri uygulamaları, meslek folkloru, halk giyim kuşamı gibi alanlarda düğme ile ilgili durumlar ve kullanımlar seçilerek örneklem oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda bir nesnenin zihinsel yapıda ve halk nezdinde nerede olduğunun ortaya konulacaktır.

Anahtar Sözcükler: düğme, simge, sembol, giyim kuşam, kıyafet

ABSTRACT

Clothing is a tool that protects people against external influences. It has been used in many different functions throughout history, with the materials it is made of the markings on it, the colors it contains, the shapes it appears and the purposes of use. In this respect, many different branches of science have seen clothing as an object worth researching. When viewed from the perspective of folklore, the headdress of folk clothing examines the clothing and its complements. In this study, the button, which is an accessory that complements it or gives it a different meaning, will be examined rather than an outfit. The first function of the button, which is to hold the dress together, will be discussed based on the presence and

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kocaeli-Türkiye. E-posta: ugurdurmaz10@gmail.com. ORCID: 0000-0003-0775-6962.

absence of the button rather than the easy wearing and removal of the dress. At this point, it is aimed to explain what kind of symbolic meanings an element that is not paid much attention in the daily environment has, and what kind of indicators these codes are met from a cultural point of view. The review aims to evaluate the button in terms of Turkish culture in general terms, but some international clothes, behaviors and uses will also be supportive to make sense of the general. The main axis of the evaluation to be made is the discussion of the cultural perspective and the effects of the public in the presence and absence of the button. For this purpose, situations and uses related to buttons in areas such as folk poetry, folk beliefs, folk narratives, transitional period practices, professional folklore, and folk clothing have been selected and a sample has been formed. As a result of the study, it will be revealed where an object is in the mental structure and in the seem of the public.

Keywords: button, icon, symbol, clothing, outfit

Giriş

Giyinme ve giysi insanlık tarihiyle eş değer şekilde ilerleyen unsurlardan ikisidir. İnsanlar eski dnemlerde ncelikle korunma sonrasında ise kendilerini gösterme, bir gruba dâhil olma veya gruptan ayrılma amacıyla farklı materyallerden giyecekler oluşturmuşlardır. Giysilerin türleri, üretildikleri materyaller, üzerlerindeki işlemeler, renkleri ve boyutları farklı alanlardaki birçok araştırmacı tarafından geçmişi ve bugünü anlamlandırmak için kullanılmıştır. Halkbilimi de bu konuyla ilgili giyim-kuşam başlığı altında incelemeler yapmış ve yapmaktadır. Giysinin genel görüntüsü ve işlevinin yanında onunla birlikte var olan diğer tamamlayıcı ya da yardımcı unsurlar da farklı işlevler ve anlamlar taşımaktadır. İşte bu noktada sayılabilecek olan parçalardan bir tanesi de düğmedir. Düğme hem işlevsel açıdan elbiseyi bir arada tutmak amacıyla hem bir süs eşyası olarak hem de farklı statülerin gösterimi amacıyla elbiselerde ve diğer giyim kuşam ürünlerinin üzerinde taşınmıştır. Bunun yanında şekli ve görüntüsündeki farklılıklar nedeniyle insan, düğmeye farklı anlamlar yüklemiş, onu inanç bazında bir yere koyarak üzerinden farklı inanışlar ve uygulamalar oluşturmuştur. Düğmenin varlığına anlam yüklediği gibi tam olmamasına ya da yokluğuna da farklı anlamlar yüklenerek onun üzerinden bir anlam dünyası oluşturulmuştur. Bu noktada simgesel olarak düğme artık sadece elbiseyi bir araya getiren eşya olmaktan çıkarak farklı birçok amaç için kullanılır hale gelmiştir.

Tarih boyunca giyim kuşam insanlık açısından değerli görülmüş ve dikkate değer bir unsur olarak incelenmiştir. Modern giyim ve giysinin ortaya çıkışı açısından düğme önemli bir yere koyularak bir dönüm noktası olduğu vurgulanmaktadır. "Düğme ve ilik giyim tarihinde keşif sayılır. Dğmeli, ilikli giyim türü modern giyimin esası kabul edilir" (Tansuğ, 2007: 295). Bu denli önemli bir gelişme olarak sayılmasına rağmen düğmenin tarihi serüveni ile ilgili elde kesin bilgiler bulunmamaktadır. Kimi araştırmacılar onu Antik Yunan'a kimileri Mısır'a kimileri ise

Sümerlere kadar götürmektedir (Pala, 1995; Uysal, 2012; Can, 2020). Arkeolojik çalışmalar ve tarihi kaynaklar ışığında bakıldığında ilk kez düğme kullanımının M.Ö. 2000'lere kadar götürülmesi mümkün görünmekle birlikte buradaki düğmelerin elbiseleri birbirine tutturmak için değil kumaş üzerine bir süs eşyası olarak kullanıldığı hatta bir boncuk gibi işlendiği yönündedir (Watt, 2005: 206). Bununla birlikte M.Ö. 206-M.S. 220 arasında tarihlenen bazı Çin mezarlarında iki kordonun birbirine tutturulmasıyla oluşturulmuş düğmelerin var olduğu bilgisi verilmektedir (Can, 2020: 1527). Tarihlendirme yapılmasa da bir başka görüşe göre de ilk düğmenin ortaya çıktığı coğrafya Hazar Denizi etrafındadır. Burada yaşayan insanların düğmeyi keşfi ile birlikte daha kolay giyinmesi, daha kolay ata binmesi ve savaşması sayesinde Çin'e karşı verdikleri mücadeleleri kazandıkları iddia edilmekte ve düğmenin ilk olarak askeri amaçlar için kullanıldığı söylenmektedir (Tansuğ, 2007: 296). Geçirilen süreç etrafında bakıldığında düğmenin işlevsel kullanımının yüzyıllardan beri var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Düğmenin kullanımının ilk olarak erkeklerde olduğu tespiti yapılmaktadır. Buna göre kadınlar orta çağdan yirminci yüzyıla kadar daha sıkı ve düz görünen kıyafetler giyme eğilimindedirler ve bunu sağlamak için de düğme yerine kopçalar ya da bağcıklar kullanılmaktadır çünkü bunlar elbiseyi daha düz hale getirmektedir. On dördüncü yüzyıldan itibaren erkeklerin kollarını ve gövdesini kapatmak amacıyla düğmenin Avrupa'da kullanımı görülmektedir (Watt, 2005: 206). İlerleyen süreçlerde özellikle askeri kıyafetlerin düzene girmesi ve tekipleşmesiyle düğme ihtiyacı artmıştır. On sekizinci yüzyıldan itibaren ise düğme sanatsal bir ürüne dönüşerek içerisine farklı resimler ya da objelerin eklenmesi neticesinde toplumsal bir statü belirteci konumuna gelmiştir. Hatta içerisine çeşitli böceklerin konulduğu düğmelerle farklı değerli taşlardan yapılmış düğmelerin üretimi mevcuttur. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren iki koldan ilerleyen bir imalat yapısı göze çarpmaktadır. Birincisi fabrikasyon denilebilecek standart üretim diğeri ise daha çok sanat ya da zanaat çerçevesinde yapılan üretimlerdir (Watt, 2005: 206-208). Görüldüğü gibi düğmenin sürecinde farklılıklar hem görüntü hem de işlev olarak günden güne değişmiş ve günümüzdeki duruma kadar gelmiştir.

Düğme kelimesinin kökenine bakıldığında Türkçenin en eski zamanlarından itibaren onun karşılığı olan bir kelime görülmektedir. "Eski Türkçe 'Tüg-mek' yani 'düğmek, bağlamak' kökünden geliyordu. Selçuk çağının başlangıçlarında *tügme*, şeklinde geçiyordu. Kıpçak bölgesinde *tüyme* ve Kuman ağzında ise *tüvme* şekline giriyordu." (Ögel, 1978: 60). Düğmenin isimlendirilmesi ve ilk kullanımlarındaki tekstil mamulü olarak karşımıza çıkan yapısı etrafında bugün de düğmenin kullanım amaçları belli başlıklar altında toplanmaktadır. Düğmeler, kapama düğmesi, takviye düğmesi, sahte düğme ve çift düğme şeklinde sınıflandırılmaktadır. Kapama düğmesi asli işlev olan iki yapıyı birbirine bağlama amacıyla kullanılan

düğmelerdir, takviye düğmesi genellikle giysideki potlukları gidermek ve gerginlik sağlamak amacıyla kullanılırken sahte düğmeler birer süs unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Çift düğmeler ise genellikle giysinin iki yanına dikilerek bir ip yardımıyla birbirlerine tutturulur böylece daha çok görsel bir unsur olmakla birlikte bir arada tutma işlevini de yerine getirmektedir (Uysal, 2012: 16-17). Bu temel işlevlerinin yanında insanlar düğmelerin genel görünümü ya da varlığıyla birlikte yokluğuyla ilgili ortaya çıkan görüntüye de farklı anlamlar yüklemeye başlamıştır. Burada bahsi geçecek olan varlık ve yokluk ifadesi de tam olarak halkın, düğmenin elbise üzerindeki durumuna göre şekillenen farklı düşüncelerini tasniflemek amacıyla kullanılmaktadır. Düğmelerin yapısı, materyali, büyüklüğü, küçüklüğü, rengi ve şekli itibarıyla var olması bir bütünlüğün sağlanması amacıyla genellikle iyi şeyler için kullanılırken, yokluğundan ya da tam olarak var olmamasından (yırım, kırık, eksik vb.) kaynaklanan şekilsel görüntünün bozukluğu ile başlayan bir olumsuz anlam dünyası oluşturulmuştur. Elbette düğmenin bir arada tutma işlevi de hem inanç bazında hem de hayatın içerisinde farklı şekillerde yorumlanmıştır bununla da insanlar kendi ilişkilerin ve yaşamlarını şekillendirmiştir. Semboller ışığında oluşan bu anlam dünyası farklı kültürel yapının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Halkbiliminin birçok kolunda düğmenin farklı şekillerde anlamlandırıldığı göze çarpmaktadır.

Kùltürel Kodlar Işığında Düğmenin Kullanımı ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

Düğmenin bir kıyafet unsuru olmasında ilk işlev olan iki parçayı bir arada tutma eylemi dışında anlam dünyasında insanlar tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Sıradan günlük bir nesnenin sıra dışı özellikleri olduğunu düşünmek ya da bunların üzerine bu tarzda anlamlar yüklemek genellikle korku ve zorunluluk hallerinde ortaya çıkmaktadır. Kişinin çıkmaza girmesi ya da yapacak bir şeyi kalmaması gibi durumlar gündelik nesnelere farklı inanç ve pratiklerin önemli bir parçası haline getirmektedir. Hele de bu durum baht açma ya da kötülüğü kovma gibi iki temel noktaya dayanırsa basit nesnelere yoğun anlamlı araçlar haline gelebilmektedir (Örnek, 1966: 17). Bu hissiyat etrafında düğme bağlamında dünyadaki birçok kültür açısından ortak olan bazı değerler etrafında toparlanmış benzer durumların var olduğu gözlemlense de burada Türk kültürü açısından düğmenin durumu değerlendirmeye alınacaktır. Düğmenin durumu ve üzerine yüklenen anlamları daha sistemli şekilde değerlendirmek için var olduğu durumlar ve yok olduğu durumlar üzerinden bir sınıflama yapılmıştır. Her iki durumda da hem olumlu hem de olumsuz anlamda birçok inanış, pratik, uygulama olduğu söylenebilir. Tasnif içerisinde varlık başlığı altında şekilsel benzerliklerden ve hareketli benzerliklerden yola çıkarak birtakım düşüncelerin oluştuğu görülmektedir. Bunun yanında varlığı bir engel olarak da değerlendirilmekte ve çoğunlukla bir

kavuşmanın önündeki son mücadele edilen yapı ya da sınırlılık anlamında kullanılmıştır. Yokluk başlığı altında ise statüsüzlüğün göstergesi olduğu gibi olumsuz durumlarla eş tutulmuş ve varlıktaki olumlu durumların karşılığındaki olumsuzu doğuracağı fikri oluşmuştur.

Düğmenin Varlığı Üzerine Kurulu Olan Uygulamalar ve İnanışlar

Bir kıyafetin üzerinde düğmenin bulunması işlevsel açıdan bakıldığında kıyafetin düzgün görünmesi, kapatılmak istenen yerlerin kapatılması ve bazı durumlarda bir süs unsuru olarak kullanılmaktadır. Halk bunun yanında düğmenin gerek şekli gerekse hareketine göre çeşitli anlamlar ifade ettiği düşüncesini oluşturmuştur. Düğmenin işlevi dışında farklı anlamlara gelmeye başladığı ilk konu statü belirleyici olmasıdır. Üzerinde bulunan kıyafetin yapısına, kumaşına ve dikimine göre belli özel düğmelerin kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda toplumun ekonomik gücünü gösteren çeşitli değerli madenlerin ya da taşların da düğme olarak kullanımı dikkate alındığında direkt olarak görüntü itibarıyla kişileri diğerlerinden ayırabilmektedir. Bunun Türk kültüründe örneklerine bakıldığında ise saray çevresinin kıyafetlerinde net biçimde statü belirteci olarak farklı kullanımların olduğu görülmektedir. Reşat Ekrem Koçu, bu durumu anlatırken tarihi süreç içerisinde altın tel ve ipek nakışlı elbiselere eklenen elmas, yakut ya da zümrütten düğmelerin varlığını belirtirken Lale Devri'nde yaşamış olan Hafize Sultan'ın bir kıyafetinde elbisenin sırtından eteğine, yakasından kollarına kadar elmas düğmelerle süslü bir kıyafet tasviri yapmaktadır. Aynı zamanda halkın da kendi gücü yeterince akik, firuze, yeşim gibi taşları düğme olarak kullandığı ve kıyafetlerine oya gibi örülerek yapılmış el sanatı düğmeleri de kullandığı belirtilmiştir (2015: 104). Görüldüğü üzere bugün de kıymetli olan taşların sadece bir mücevher ya da takı malzemesi olarak değil bir kıyafetteki düğme görevinde kullanımı, düğmenin farklı şekilde yorumlandığının kanıtıdır. Düğme sayesinde statünün görünümü sadece soylular ve halk arasında değil asker sınıfında da kendisine yer bulmaktadır. Osmanlı Deniz Kuvvetlerindeki komutan ve erlerin görüntüsünü ayıran ilk unsur düğmelerdir. III. Selim ve II. Mahmud tarafından gerçekleştirilen yeniliklerde denizcilerdeki subayların ve erlerin kıyafetlerini ayıran tek unsur düğmelerdir. Subaylar üstü düğmeli ceketler giyerken erler düğmesiz ceketler kullanmaktadır. Bunun yanında düğme adedi ne kadar artarsa subayın rütbesinin de o derecede yükseldiği görülmektedir (Pala, 1995: 15). Bugün de askeri kıyafetlerde düğmelerin belli bir gösterge olduğu söylenebilir. Özellikle kuvvetlerin ayırımında düğmelerin üzerine basılan simgeleri, düğmenin ve kıyafetlerin rengi gibi unsurları saymak mümkündür. Sadece görüntüde değil söz varlığında da düğmenin bir statü göstergesi olarak kullanımı Türk kültüründe örnekler barındırmaktadır. Düğmenin eskiden Orta Asya'da bir süs unsuru olmasının yanında güzellik belirteci olarak da kullanımına dair "Kızın başı altın düğmeye benziyor" ifadesinin kullanıldığı ve

Dede Korkut anlatılarında kâfir kızları tasvir edilirken “Gögsi kızıl dügmeli” tabirinin kullanımı dikkat çekicidir (Ögel, 1978: 60). İlk örnekte görölen altın ve güzellik yapısının bir araya getirilmesi ile ikinci kullanımdaki renk simgeçiliğı etrafında düşünöldüğünde artık sadece statü göstergesi değıil farklı unsurların da devreye girerek düğmeye yeni anlamlar eklendiğı fikri oluşabilmektedir.

Düğmenin inanç, ritüel ve pratikler eksenindeki karşılıklarında ise özellikle göröntü itibarıyla yuvarlak ve delikli olması nedeniyle onun olumlu şekilde yorumlandığı görölmektedir böylece düğmenin doğurganlık, bereket ve koruma özelliğı taşıdığı fikri oluşmuştur. Şekilsel açıdan benzerlik yapısının ortaya çıkmasındaki en önemli unsur düğmenin yuvarlak ya da çember biçimdeki göröntüsüdür. Bu göröntü geçmiştenden bugüne kadar farklı birçok anlamla eş tutulmuştur. Mitolojik anlatılar ve inançlar kapsamında değıerlendirildiğinde yuvarlaklık dünyanın şekli başta olmak üzere, ölümsüzlük, sonsuz döngü ve bol kazanç anlamında parayla benzer tutulmuştur. Geçmiş dönem toplumlarının inançlarında çember şekilli yapıların genellikle hayatın döngüsü ile bir tutulduğu fikri yaygındır. “İnsan sonsuz doğumu, sürekli var oluşu dilerken yılmadan, ölümü durdurmanın çarelerini aramış, sonunda yeniden doğumun gerçekleşmesi için ilginç yöntemler geliştirmiştir. Tümölüs mezarlar toprak ananın yumurtaları olarak algılanmış ve cesetler bu mezarlara başı doğuya, güneşin her gün doğduğu yöne doğru olmak üzere ana karnında yatan fetüs şeklinde yerleştirilmiş. Doğumun tanrıçalarının heykelleriyle çevrelenen mezar, eşmerkezli dairelerle donatılarak düşünsel kurgu tamamlanmıştır” (Ateş, 2001: 183). Burada görölen yuvarlak formun döngüsel ifadesi ve yeniden doğuşu ortaya çıkarma ile ilgili inanış yapısı diğere toplumlarda da hem doğuda hem de batıda birçok noktadaki ilkelerde görölebilmektedir. Yuvarlak şekilli unsurların vücuda çizilmesi, ölüünün gömüldüğü alanın yuvarlak şekilli olması, mabetlerde bu tarz bir biçimin kabul edilmesi süreklilik arz eden bir durumdur (Ateş, 2001: 184). Bu nedenle de yuvarlak yapılı unsurların doğum ve doğurganlıkla olan bağı insan zihninde yıllardır farklı şekilli unsurların üzerine atanarak kullanılagelmiştir. Düğmenin kullanımı ile ilgili olarak da bu yapıyı giyim kuşamda düğmenin konumlandığı noktada görmek mümkündür. Ege Bölgesinde ve Türkmen kadınlarının giysilerinde düğmelerin bir süs eşyası olarak karın ve bel bölgesinde yoğunlaştığı görölmektedir. Bu da insanlığın doğumun anne karnında başlangıcına bir delalet olarak oraya yüklediğı anlamı pekiştiren bir unsur olarak düğmeyi burada tutma biçimi olarak açıklanmaktadır (Uysal, 2012: 18).

Yuvarlak biçime olan bağıllık ve ilgi aynı zamanda insanın kendi yaşadığı ortamı keşfi ve farklı gezegenleri görmesi sonucunda onlara atadığı ilahi anlamlarla da şekillenmiştir. Özellikle düğmenin delikli şekli ve genellikle kıyafetlerin ortasında olması neticesinde dünya ile eş tutularak bir benzerlik kurulduğu görölmektedir. Bu da kaynak olarak dünyanın göbeğı neresidir sorusu etrafındaki

düşünceleri irdelemeyi gerekli kılmaktadır. Buradaki dünyanın göbeği ifadesi bir merkez simgeçiliğinin göstergesidir. Düğmenin yuvarlak yapısı ve merkeze olan uzaklığı eşit olan geometrik şekli düşünce yapısını şekillendirirken bu tarz bir alışkanlıktan etkilenmiş gibi görünmektedir. Merkez simgeçiliğinde ortaya çıkan iki ana görüş mevcuttur. Bunlardan ilki her toplum için yaşadığı topraklar bir merkez gibi algılanmış ve dünyanın diğer toplumlarının onun etrafında şekillendiği düşüncesi oluşmuştur. Bu en ilkel kabilelerin dinlerinden semavi dinlere kadar ortak şekilde ilerlemiştir. İkinci görüş ise insanın dünyanın merkezinde yaratıldığı ve sonradan dünyaya gönderildiğidir. Burada da cennet dünyanın merkezi gibi düşünülerek bir doğum ya da başlangıç alanı olarak seçildiği görülmektedir (Eliade, 1992: 22-23). Türklerde de dünyanın göbeği kavramı önemli bir düşünce yapısı oluşturmaktadır. Farklı Türk boylarında Dünya'nın yuvarlak yapısı için ya da ortasında yer alan bir delik için bu tabirin kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda inanışa göre çocuğun göbeği nerede kesilirse onun vatanı da orası sayılacağından göbeğin bağı ve bu bağı koparılması dikkate değer bir unsurdur (Ögel, 1995: 251-252). Dünyanın göbeği ile olan bağlantı ve insanın nereden ortaya çıktığı fikri etrafındaki düşünceler düğmenin varlığı noktasında çocuklar, doğurganlık ve soyun devamı biçiminde örneklerle kendisine yer bulmaktadır. Yozgat'ta karşılaşılan bir örnekte çocuğun olması ya da iyi dileklerin aktarılması için bir ağacın etrafında yapılan dönme hareketinden sonra burada bulunan duvarın içine adak olarak işlenlik, düğme, bozuk para atılır (Zorluer, 2018: 208). Burada görülen yuvarlak cisimlerin adak olarak kullanımı ve dünyadaki rahatlığın sağlanması ya da dünyaya yeni bir bireyin getirilmesi için yine yuvarlak unsurların adanması durumu dikkate değerdir. Dünyanın göbeği ile ilgili inanışlar da bir önceki durum gibi yine bolluk, doğurganlık ve kutsallık içermektedir. Kullanım amaçlarında dünyanın yuvarlaklığını vurgulaması noktasında şekilsel benzerlik olarak düğmenin yapısı ile insan bedeninin yapısı arasındaki bağ da kuvvetlenmektedir.

Yukarıdaki duruma benzer olarak özellikle çocukla ilgili inanış ve uygulamalarda düğmenin önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Düğmenin varlığı yahut bulunması neticesinde ortaya çıkan durumun çoğunlukla dişil güçle ve doğurganlıkla eş tutulduğu görülmektedir. Örneğin Adana'da yolda yürürken düğme bulunması durumunda bulan kişinin erkek çocuğu olacağına inanılır. Bu düğmeyi bulan kişi eğer hamileyse kız çocuğu olacağı düşünülür. Düğmenin kız çocuğuna eş tutulmasının nedenini de halk düğmenin delikli olmasına yorar ki bu da aslında kadın cinsel yapısının bir tezahürüdür (Şenesen, 2015: 139). Bu durum hem doğurganlık için hem de fal işlevi için düğmenin kullanıldığına göstergesidir.

Fal bakma maksadıyla düğmeler farklı şekillerde kullanılmaktadır. Aksaray'da bulunan Hamzeli Baba türbesine ziyarete gidenler burada bulunan oyuğun içerisine düğme ya da boncuk atarlar. Hamile kadınlar da buraya geldiklerinde

ellerini bu oyuğun içine sokarak bir nesne ekerler eğer boncuk çekerse kız çocuğu, dũęme çekerse erkek çocuğu olacağına inanırlar (Avşar, 2019: 25). Yine Kars'ta bir kişinin rüyasında sedef dũęme dikmesi, oğlan ocuk emzirmesi ya da boncuk görmesi kız çocuğu olacağına yönelik bir delalettir (İşçi, 2016: 19). Burada yer alan dũęmenin cinsinin sedef olması dikkat çeken bir unsurdur. Sedef bilindiği üzere kabuklu deniz canlılarından etilmektedir. Çoğunlukla istiridye kabuğunda bulunmakla birlikte midye kabuklarından da elde edilebilmektedir (Bozkurt, 2022). Deniz canlıları ve onların bağlı olduğu ortam olan su, insanlık tarihi açısından önemli bir madde olmuş hatta bir kùlte dönüşerek mit zamanından bugüne kadar farklı anlamlar yüklenmiştir. Suyun hayat verici bir başlangıç olması mitik düşünce içerisinde onun ana rahminin bir sembolü haline gelmesini de sağlamıştır (Beydili, 2004: 502). Yaratılış anlatılarına bakıldığında kozmosun simgesi olarak her Őeyden önce var olan bir su anlatılır ve evren, dünya, insan bu sudan çıkararak bugünkü halini almıştır. Anlaşılacağı üzere dişil bir anlam ve g suya atfedilmiş bu da onunla bağlantılı olan her Şeyi bu kategori içerisinde değerlendirmeyi gerektirmektedir. Sudan çıkan bir canlıdan etilen bir dũęmenin de burada kullanımı yine hem bir fal unsuru hem de doğurganlıkla bağlantılı olmaktadır. Fal konusunda halk arasında yaygın olan bir başka yöntem ise "asker falı" olarak geçmektedir. Bu falın da bağlantı noktasında yine dũęme bulunmaktadır. Merzifon'da yapılan derlemede eğer evlenme çağında olan bir kız, asker görürse elbisesinin dũęmesini tutmasının ya da havadaki kuşlara bakmasının ona Őans getirip kısmetini aacağına inanılır (Serdaroğlu, 2018: 73). Yine Adana'da yapılan derleme çalışmasında asker grldğinde dũęmenin tutulması rüyada sevgiliyi görmeye yardımcı olan bir unsur olarak algılandığı gibi evlenmemiş kızların da asker grdğinde dũęmelerini tutup çevirmelerinin kısmetlerinin açılmasına yardımcı olacağına inanılır (Şenesen, 2015: 298). Burada grlen temas yolu ile gerçekleştirilen bir büyü uygulamasıdır. Dũęmenin doğum, doğurganlık ve dişillikle olan bağı neticesinde onunla temas edilmesi temas eden kişinin bu gten faydalanarak olumlu Şekilde hayatını Őekillendirmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda ikinci örnekte grlen çevirme ya da döndürme eylemi de hareketsel olarak parçada olan durumun bütüne etkisi Şeklinde açıklanan bir temas büyüsü örneğidir. Dũęmenin evrilmesi ve dönmesi neticesinde kişinin de kapalı olan talihi, kısmeti dönecek ve açılacaktır. Dũęme aracılığıyla fal bakma eyleminin bir farklı versiyonu da Artvin Ardanuç'ta grlmektedir. Yılbaşı akşamlarında insanların yemesi için yapılan katmerin içerisine kısmet, devlet, deli vb. isimler verilen farklı dũęmeler konulur. Katmerlerin içerisinde çıkan dũęmelere göre kişilere yılın talihlisi, yılın devletlisi, yılın akıllısı gibi isimler verilmektedir (Köse, 2017: 50).

Dũęme söz konusu olduğunda halk benliğinde oluşan en temel anlamlardan bir tanesi de nazarlık olarak kullanımdır. Dũęmenin nazarlık olarak kullanımının

temelinde de kuvvetle muhtemel düğümleme eylemi yatmaktadır. Eski toplumların inanç düzlemine bakıldığında düğümlerin uzun yıllar boyunca belli koruyuculuklar taşıdığı inancının var olduğu gözlemlenmektedir. Eski Mısır'da İsis düğümü adı verilen hem yaşam sembolü hem de nazarlık olarak kullanılan bir düğümün varlığı bilinmektedir. Bu düğümün Batı İmparatorluğu'nda da yaygın şekilde kullanıldığı söylenmektedir. Düğüm atmak ölümsüzlük işareti ve tanrısal özelliklerle eş tutulmuştur (Gardin & Olorenshaw, 2019: 194). Düğümler hem olumlu hem de olumsuz anlamda insan zihninde yer etmiş simgelerdir. Olumlu anlamda koruyucu bir öge olarak -nazarlık- kullanılırken kötü anlamda ise bir engel ya da problem yaratan unsur olarak görülmektedir. Düğme meselesinde de bunu görmek mümkündür fakat düğmenin olumsuz anlamı genellikle yokluğu durumunda oluşmaktadır ancak yine kara büyü yöntemlerinde de düğmelerin kapatılarak büyü yapıldığı bilinmektedir. Araştırmacılar düğmenin nazarlık olarak kullanımında şekil yönünden benzerliği öne sürse de (Uysal, 2012; Şenesen, 2016) geçmiş dönemdeki kullanım ve anlamlara bakıldığında şekilden çok işlevsel açıdan bir şeyleri bağlamak bir araya getirmek amacıyla kullanılan düğümden hareketle düğmenin de nazarlık ya da koruyuculuk vasfı kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Elbette ilerleyen süreçlerde insanlar şekli benzerlik ve gözlü yapısı nedeniyle düğmeyi nazar boncuğuyla eş tutmuş olabilirler fakat inanın başlangıcı bundan çok daha önceki başka uygulamaların bir kalıntısıdır. Bu durumu güncel olarak açıklayacak önemli örneklerden bir tanesi düğümün direkt olarak belavucu ya da nazarlık olarak kullanımında göstermektedir. Bergama'da halı dokunurken gelen bir ziyaretçinin nazarının değmemesi için dokuyucu yumaktan bir parça ip kopararak bunu halının baş tarafına dikmektedir. Eğer bir başka ziyaretçi gelirse başka renkte bir ipe aynı işlemi ilkinin üzerine uyguladıktan sonra yeterli görmemesi durumunda üzerlerine bir de düğme dikmektedir. Yine benzer bir uygulamayı Azerbaycan'da görmek mümkündür. Halı dokuma sırasında bir kişinin ölümü ya da ölüm haberinin gelmesi durumunda halının son motifinin üzerine beyaz bir düğme dikilmektedir (Nasirova, 2022: 911-912). Görüleceği üzere arkaik anlamın kullanımı gündelik hayatta devam ederken, düğümleme eyleminin yeni enstrümanı olan düğme de bu uygulamanın içerisine eklenmiştir. Düğmenin nazarlık olarak kullanımında karşılaşılan bir durum da kırılan, kopma ya da çatlama gibi durumların nazar değmesiyle eş tutulmasıdır. Özellikle de bu durumların dışarıdan bir etken olmadan kendiliğinden gerçekleştiğinde bu inanış daha da kuvvetlenmektedir (Şenesen, 2016: 405). Sadece insanlar için değil yaşanan yer ya da kullanılan eşyalar için de düğme bir nazarlık olarak kullanılmaktadır. Özellikle eve nazar değmemesi ve ev içindekileri korumak amacıyla kapı eşiklerine ya da pencere kenarlarına küçük taşlar ya da düğmelerin konulması da aktarılan uygulamalar arasındadır (Şenesen, 2015: 558). Burada evin korunmasında eşik ve

pencere kenarları gibi evin sınırlarını belirleyen, geişı sağlayan bölgelerin koruyucu gle kilitlenmesi önemli bir uygulamadır. Evin içine değil de dışına bu tarz bir nazarlığın eklenmesi direkt olarak dışarıyla bağı koparmak bu sayede de içeride var olan her Şeyi koruma amacı gütmektedir. İnanışlar çerçevesinde eşik bir geçiş unsuru olmakla birlikte dış ve i ayırımını yapan en temel noktadır.

Düğmenin varlığı noktasında karşılaşılan bir başka örnek durum da geçiş dönemleridir. Doğum, evlenme ve ölüm süreçleri içerisinde düğmenin varlığı neticesinde bir koruyucu unsur olarak kullanımı söz konusudur. Bu durum sadece Türk kültürü için değil geçmişten bugüne birçok millette var olagelen bir durumdur. Kötü yapılardan arınma ya da onları uzak tutma amacıyla düğme ya da düğümlerin kullanımı başta nazarlık inanışına paralele olmak üzere farklı biçimlerde birçok bölgede kullanılagelmiştir. Doğum esnasında düğümlerin vücutta taşınması ya da evlilik sırasında gençlerin üzerinde düğümlerin veyahut düğmelerin bulundurulması bu sürecin sorunsuz geçilmesi için önemli koruyuculardandır (Eliade, 1992: 117). Doğumdan sonra da özellikle çocuğun uzun ömürlü olması için veya adaklı olarak isimlendirilen özel çocukların doğumlarından sonra da çocuğun sırtına dışarıdan bir düğme dikilerek onun kötülüklerden korunması sağlanırken (Şenesen, 2015: 193) evliliğin ilk gecesinde gelin kocasının düğmesini dikerek hem bir koruyuculuk sağlar hem de bir yandan hareket yoluyla onu kendisine bağlamaktadır (Şahin, 2017: 94). Evlilikle ilgili bir başka adette ise düğme tek başına kullanılmaktadır. Merzifon çevresinde yapılan çalışmada Hidrellez zamanı yapılan ve kismet açmaya yarayan niyet oyunlarından bahsedilirken bir oyun tarif edilmektedir. Hidrellez’den bir gece önce bir küpün içerisine gl atılır ve ertesini gün oyuna katılacak olan bütün kızlar küpün içerisine anahtar, küpe, yüzük, düğme, bozuk para gibi kendilerinden bir eşya attıktan sonra bidon kapatılır ve dilek dilenir. Bu küpün ağzı kırmızı bir yazma ile bağlanır ve nasibi açılmak istenen kızın başı üzerinde konulur. Burada geri kalan kızlar maniler söylerler ve aynı işlem bir sonraki gün de tekrar edildikten sonra sırasıyla gl küpten çıkarılıp etrafa su saçılarak herkes içine attığı nesneyi geri alarak oyun tamamlanır (Serdaroğlu, 2018: 138). İçerisinde birçok mitik ve ritüelistik unsur barındıran bu törende özellikle kişilerin kendilerine ait bir nesneyi kurban etmeleri ve buna göre dilek dilemeleri noktasında düğmenin de bir unsur olarak kullanımı önemlidir çünkü bu sayede kendi bedenlerinden verdikleri bir parça ile birlikte daha fazlasını elde etmeyi amaçlamaktadır. Aynı Şekilde düğme gibi koruyucu, nazarlık, bolluk getirdiğine inanılan bir nesnenin tören içerisinde bulunması da burada etkiyi daha da görünür kılmaktadır.

Düğme söz konusu olduğunda Şekilsel benzerlik açısından en çok bağ kuruilan Şey paradır. Madeni para ile olan benzerliği nedeniyle düğmenin varlığı ya da bir yerlerde bulunması bereket, Őans, bolluk getireceği inancı fazlaca yaygındır. Bu nedenle de düğme kismet getiren, kismet aan nesne olarak düşünülmektedir

(Şenesen, 2016: 399). Yine şeklen benzerlik yöntemiyle belli bir koruyuculuk kazanılması noktasında kişilerin yanında kişiye ait olan nesneyi koruması da bilinen bir durumdur. Özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde erkeklerin yeleklerine diktikleri gümüş veya madenden yapılmış süne böceği biçimli düğmeler aracılığıyla buğdaya zarar veren böceklerden ürünün korunacağı düşüncesi mevcuttur (Uysal, 2012: 17).

Düğmenin anlamsal yapısı içerisinde görüntünün yanında çokça karşılaşılan diğer bir durum da harekete dayalı olarak farklı güçlerin onun üzerine atfedilmesidir. Düğme ile ilgili yapılan hareketlerde genel olarak büyüsel yapıda yer alan parça bütün ilişkisi ve benzer benzeri doğurur durumuyla karşılaşıldığı görülmektedir. Aynı zamanda harekete dayalı inanış ve uygulamaların çoğunlukla geçiş dönemlerinde etkili görüldüğü ve uygulandığı dikkat çekmektedir. Bu noktada düğüm her geçiş döneminde mutlaka benzer işlevlerle kullanılmıştır. Düğmelerin kapatılması ya da açılması durumu işlerin doğru şekilde yürümesi ya da işlerin sekteye uğramasına yorulmuştur. Özellikle kapatma eylemi neticesinde halk arasında bağlama adı verilen büyüün gerçekleşeceğine olan inanç nedeniyle savunmasız zamanlar olarak bilinen geçiş dönemlerinde düğmelerin durumuna ayrıca dikkat edilmiştir. Bununla beraber düğmelerin açılması hareketi de bir rahatlama, ferahlık, engelin ortadan kalkması ya da ulaşılamayana yaklaşma gibi anlamlar taşıdığından yine burada çokça kullanıldığı görülmektedir. Dikme eyleminin de benzer şekilde olumlu yahut olumsuz anlamlar ifade ettiği anlaşılmaktadır. Toplum arasında düğmenin bağlanması ya da iliklenmesi ile ilgili en yaygın kanı ise saygı belirtisidir. Kişi bir başkasının karşısında düğmesini ilikliyorsa ona karşı saygı duyduğu ya da onun üstünlüğünü kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Geçiş dönemlerinden ilki olan doğumda kadının rahat bir şekilde bu süreci atlatabilmesi ve bebeğin kolay şekilde dünyaya gelebilmesi için yapılan uygulamaların içinde düğümlü olan düğmelerin açılması yaygın olarak görülmektedir. Analoji olarak yapılan hareketin gerçekleşen doğumu kolaylaştırması amaçlanmaktadır (Güney Açar, 2015: 66; Örnek, 1966: 61; Şenesen, 2015: 143). Bu hareketlerin belki de en çok uygulandığı geçiş dönemi evliliklidir. Özellikle evlenme yoluyla gelişmeyi ve büyümeyi amaçlayan toplumsal yapı içerisinde evliliğin gerçekleşmesi ya da evlenirse bile çocuk sahibi olamama durumlarının engellenmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle de birçok uygulama yapıldığı gibi düğme ile ilgili de farklı pratikler göze çarpmaktadır. Düğmenin kapatılması/dikilmesi, açılması ve yahut evliliği uzun ömürlü kılmak için düğmelerin ilikletilmesi gibi uygulamalar büyüsel anlamda düğme ve onun yaptığı harekete yüklenen anlamlardır. Evlilik sürecinin başlangıcında kısmetinin kapalı olduğu düşünülen kişiler için düğme bir kısmet açıcı unsur olarak kullanılmaktadır. Kastamonu'da evlenemeyen kız ya da erkekler yedi ilikli düğmenin düğmelerini bir kurnanın başında açarlarsa

kısmetlerinin açılacağına inanılırken Amasya'da ve Manavgat'ta kopan düğmeyi kıyafet üzerindeyken dikmenin kişiye olumsuz etkisi olduğuna, bekârsa bahtının kapanacağına evliyse evliliğinin zarar göreceğine dair bir inanış mevcuttur (Karabüber, 2017: 80; Serdaroğlu, 2018: 67; Şimşek, 2013: 406).

Evlenecek olan kızların gelinliği veya elbiseleri kına günü sabahı kız evinde giydirilir. Bu tören birkaç kişinin katıldığı, gizli ve önlem alınması gereken bir zamandır. Düğmelerin iliklenmesi süreci buradaki kişiler tarafından yapılır. Bu denli gizliliğin temel nedeni bağlama büyüüne karşı gelini korumaktır (Uysal, 2012: 18). Benzer şekilde Yörükler arasında gerdekten önce damadın hazırlanması sırasında giydirilen elbiseyi de damadın arkadaşları giydirmektedir ancak bu sefer düğmeler iliklenmemektedir (Kabataş Çetin, 2017: 103). Evlenen çiftlerin bir arada ömrünü tamamlaması ve evliliğin uzun olması için de yine düğmenin kullanıldığı görülmektedir. Anadolu'da evlenen çiftin kol düğmeleri düğün evine girerken birbirlerine bağlanarak nazardan korunması ve evliliklerinin mutlu, sağlıklı, uzun ömürlü olması amaçlanmaktadır (Uysal, 2012: 18). Görüleceği üzere aynı işlem ve aynı araç farklı amaçlar doğrultusunda kullanılabilir. Genel anlamıyla düğümler ve düğmeler bu noktada hem fayda sağlayan hem de zarar veren unsur olarak değerlendirilebilir. Hem büyüye karşı bir koruma hem de büyüün kendisi olarak işlev gören düğmeler iyiliği getirebildikleri gibi kötülüğe de neden olmaktadır. Temel nokta bağlama eylemi ve buna yüklenen anlam üzerinden oluşmaktadır (Eliade, 1992: 117).

Evlilik ile birlikte ölümle ilgili inanışlarda da düğmenin etkin bir araç olarak imgesel anlamlar kazandığı görülmektedir. Halk arasındaki inanışlarda düğmesi kapalı olan ya da düğmesiz olan elbiseler kefenle benzetildiği için kıyafetlerin gündelik durumunda düğmelere farklı hareketler uygulanır. Yıkılmış elbiselerin düğmeleri kapatılarak dolaba kaldırılmasıyla ya da giyilmiş olan kıyafetlerin düğmelerenerek askıya asılmasıyla beraber o kıyafetin sahibine uğursuzluk getireceği çünkü kapalı düğmeli bir yapının kefenle eş tutulduğu düşüncesi de yaygın olarak görülmektedir (Uysal, 2012: 618).

Açma kapama ile ilgili bir inanış da direkt olarak büyü yapılması üzerinedir. Düğme okumanın büyücülük olarak anıldığı ve okunan düğmelerin kişiye etki edeceği düşünülür. Büyü yapılan düğmeler teker teker açılıp sonrasında kapatıldığında kötülüğün dağıldığına ve feraha erişileceğine inanılır. Açma kapama ile ilgili olan bir başka düşünce yapısında ise kötücül bir ruhtan korunma yöntemi olarak düğmelerin açılmasından bahsedilmektedir. Karakorşak adıyla anılan ve Türk Altay halk inançlarında yer alan bir cinin görülmesi durumunda ya da ondan korunulması için pantolonun düğmelerinin açılması gerektiği söylenilmektedir (URL-1). Burada görülen açma eyleminde özellikle pantolonun seçilmiş olması bir erkeklik gösterisi olarak cinsel organın görünür hale getirilmesi ya da erilliğin

vurgulanması sonucunda kötücül güçlerden korunması şeklinde yorumlanabilir. Bilindiği üzere kötücül ruhlardan kurtulma ya da korunma yollarında erkek elbiseleri giymek ya da evin içinde bunları bulundurmamak veyahut avcılıkla bağlantılı olan silah, bıçak, kama gibi unsurları üzerinde taşımak veya evde tutmak gerektiği düşüncesi yaygındır (Örnek, 2000).

Düğmenin hareketine bağlı olarak karşılaşılan durumlardan bir diğeri de düğmenin dikilmesi üzerine kuruludur. Bu durumun iki olumsuz yapıya karşılık geleceği düşüncesi hâkimdir. Analogik yapının burada da devam ettiği net biçimde görülmektedir. Parça bütün ilişkisi bağlamında düğmenin dikilmesinin karşılığında kişinin şansının dikilip kapatılacağı veya bu işlemin uğursuzluk getireceği düşünülmektedir. Bununla ilgili örneklerde kopan düğme kişinin üzerindeyken dikilmez, dikilmek gerekirse kişinin konuşması istenmez. Kişinin konuşmasını engellemek için de ya bir saç teli ya da bir parça iplik kişinin ağzına konularak işlemin tamamlanması sağlanır (Serdaroğlu, 2018: 66; Şenesen, 2015: 509; Sezmiş, 2018: 90). Karşılaşılan durumlarda temel nokta kişinin insani yönünün en önemli bölümü olan konuşma eyleminin tamamen engellenmesinden önce belli bir süreliğine kısıtlanması sonucunda geri kalan zamanın kazanımıdır. Aynı şekilde dikme eylemi gerçekleştirilirken bağlama ya da kapatma fikri doğduğundan bunun karşıtı olan bir durum olarak kişinin bir başka yerinin açık bırakılmasının sağlanması da kara büyüü engellemek açısından yapılan bir uygulamadır (Şenesen, 2016: 401). Uğursuzluk ya da kötü şansın gelişi için bazen bu dikme eyleminin geceleri yapılması şartı da gerekli görülmektedir (Şenesen, 2015: 614). Yine düğmenin kişinin üzerinde dikilmesi neticesinde kişinin iftiraya uğrayacağı düşüncesi de mevcuttur (Almaz, 2019: 70). Bu noktada dikme eylemi açma kapama eyleminin yanında daima olumsuz anlamların yüklendiği bir yapıya bürünmüş durumdadır.

Düğmenin imgesel yapısı içerisinde karşılaşılan bir başka durumu ise varlığının engel oluşturmasıdır. Özellikle halk anlatılarında ve şiirde bu engel yapısını görmek mümkündür. Engel aynı zamanda bir sınav yahut çözülmesi gereken bir problem olarak da anlaşılmalıdır. Bu noktada düğümün çözülmesi güçlüğün giderilmesini, tehlikenin ortadan kalkmasını ya da bir kabul töreninin mistik yapısını üzerinde barındırabilmektedir. Gerçekliğin içerisine girerek bir nevi kurtuluş ya da ulaşılmak istenene kavuşma anının karşılığı olarak düğmenin çözülümü gereklidir (Eliade, 1992: 122). Özellikle halk şiirinde sevgiliye kavuşmanın temsili mahiyetinde düğmeler bir engel temsili olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Çoğunlukla da bu düğmeler çözülemez ancak çözülmesi hayal edilerek yaşanır. Alt metninde cinsel bir arzunun gizli yollarla anlatımı şeklinde de yorumlanabilecek olan bu eylemde düğme zirve noktada yer almaktadır.

Kaldır kollarını kama değmesin
Gel sarılalım da kıyamete kalmasın

Düğmelerin çözen eller ölmesin
Düğmelerin ben çözeyim gayrı yâr (Esen, 1986: 127).

Halk hafızasına sevgiliye kavuşmanın son aşaması olarak kazanmış olan düğmelerin çözülmesi yapısı bir ölümsüzlük fikri ile eş tutulmuş ve karşı taraftan talep edilen en önemli unsurlardan birisi olmuştur.

Evlerin eğmeleri
Gönül almaz değmeleri
Ak göğsünün düğmeleri
Çözen benden beter olsun (Esen, 1986: 283).

Sevgiliyi kıskanmanın bir belirtisi olarak onun düğmelerinin çözülmesi fikri temelde yine kavuşmanın gerçekleşmemesi ya da bir başkasının bu ulaşılmak istenen durumu elde etmesi olarak görüldüğü için hem âşık için hem de karşı taraf-taki diğer âşık açısından bir engel teşkil etmektedir.

Düğmeyi simgesel olarak en çok kullanan şairlerin başında kuşkusuz Karacaoğlan gelmektedir. O, düğmenin engelleyici yapısını isyan edercesine dile getirmekle birlikte bazı zamanlarda da arzularının bir göstergesi olarak düğmelerin çö-zülüşünü ifade etmektedir. İki şiirinde görülen durum buraya örnek olarak verilebilir.

Karac' oğlan eğmelerin
Gönül sevmez değmelerin
İliklenmiş düğmelerin
Çözer Elif Elif diye (Bezirci, 1993: 264).

...

Karacaoğlan der ki bilirim seni
Adadım yoluna kurban bu canı
Koynunda beslenen ayvayı narı
Çözüp düğmelerin deresim geldi (Altun, 2007: 227).

Özellikle son dörtlükte görülen yapıda düğmenin getirdiği engellenme du-rumu aynı zamanda cinsel bir göndermenin de oluşmasını sağlamaktadır. Cinsel-lik, yakın dönemdeki edebiyat geleneklerinde bile daha çekinilerek aktarılan bir durumken Karacaoğlan' da bu durum oldukça cüretkâr ve "ballandıra ballandıra"¹ anlatılan bir yapıdadır (Altun, 2007: 227).

Âşıklar düğme ile olan durumu şiirlerinde kullanırken çok bilindik başka an-latılara da göndermeler yaparak benzer bir durumu ortaya koymaktadırlar.

Ben de Ruhsatı'yım canda cananım

---

¹ Bu tabir, Işıl Altun tarafından yapılan çalışmada kullanılmış bir ifadedir. Bu nedenle de tırnak içeri-sinde verilmesi uygun görülmüştür.

Mevlânı seversen incitme benim
Şimdi kerem gibi yanacak benim
Düğmelerim çöz mayaya kurbanım (Bezirci, 1993: 424).

Buradan hareketle düğmenin engel olarak algılanmasına neden olan yaygın anlatılardan bir tanesi olan Kerem ile Aslı hikayesine de bakmak gerekmektedir. Farklı birçok varyant olmasına rağmen çoğunluğunda kavuşamamaya neden olan şey Aslı'nın babası tarafından giydirilen sihirli gömlek ve bu gömleğin açılmayan düğmeleridir. Kerem gerdek gecesinde Aslı'nın düğmelerini açmaya çalışır ancak düğmeler açıldıktan sonra kendiliğinden kapanmaktadır. Sabaha kadar uğraşa da düğmeleri açamayan Kerem bir "Ah" eder ve ağzından çıkan ateşle yanıp kül olur. Aslı da kendisini bu ateşe atarak yanarak can verir (Elçin, 2000: 17-27). Düğmelerin çözülmesi yapısı başta da belirtildiği gibi aslında geçiş döneminde son engel ya da kendini kanıtlama unsuru olarak bu hikâyede geçtiği gibi çok daha önceleri Antik Roma'da düğünden önce geline karmaşık düğümlü bir kemer takıldığı ve damadın da gerdek gecesinde onu çözmesi gerektiği bildirilmektedir (Gardin & Olorenshaw, 2019: 194). Evliliğin tamamlanması ve toplumsal kabulün gerçekleşmesi sadece evlenen kişiler için değil topluluğun diğer üyeleri için de önemli bir geçiş durumu olduğundan buradaki düğümün çözülmesi sadece yeni evlenenler için bir sorunun giderilmesi değil toplumsal açıdan da gelişimin, devamlılığın ve çoğalmanın önünün açılmasını sağlamak açısından değerlidir.

Düğmenin Yokluğu Üzerine Kurulu Olan Uygulama ve İnanışlar

Düğmenin yokluğu ile ilgili de birtakım inanış ve uygulamalar bulunmaktadır ancak bunlar varlığı kadar yoğun ve çeşitli değildir. Bu nedenle düğmenin yokluğu ile ilgili olan durumu iki temel başlık altında değerlendirmek yerinde olacaktır. Düğmenin varken yok olması ve tamamen hiç bulunmaması şeklinde bir tasnif etrafında yokluk durumunu açıklamak mümkündür.

Düğmenin kıyafet üzerinde bulunmasının bir şekilde ortadan kalkması durumu genellikle olması gerekenin bozulması anlamı yüklediği için olumsuz çağrışımlar yapsa da birkaç örnekte daha ılımlı inançların oluşmasını da sağlamıştır. Aydın yöresinde evlilikle bağlantılı olarak ölümü de içine alan bir uygulama mevcuttur. Evlenen erkeklere örnek adı verilen üç düğmeli bir gömlek giydirilir. Erkek öldüğünde de bu elbise duruyorsa yine aynı kıyafet üzerine giydirilir fakat bu sefer gömleğin düğmeleri koparılır (Duman, 2019: 192). Adana'da görülen bir ölüm uygulamasında da benzer bir hareketle karşılaşmak mümkündür. Ölen kişinin üzerinde eğer düğmeli bir elbise varsa o düğmeler çözülmez. Bunun yerine düğmelerin yırtılarak ya da kesilerek çıkarılması gerektiğine inanılmaktadır (Şenesen, 2015: 282). Düğmenin ölüm sonrası koparılması ile ilgili olarak anlatılan bir hikâyeye de Atatürk'ün ölümü sonrasında yapılan cenaze geçit töreninde karşılaşmıştır. Atatürk'ün cenazesi için İstanbul'da yapılan geçitte Karaköy'den geçerken orada

yaşayan Yahudi vatandaşlar kıyafetlerinin düğmelerini kopararak tabutun üzerine atmaktadır². Yahudi matem geleneklerinde *Keriya* adıyla anılan bir âdet vardır. Buna göre ölen kişinin yakınları elbiselerini parçalar, yırtar ve onun yerine çuldan yapılmış elbiseler giyerek matemlerini belli ederler (Güç, 2001: 65). Ölünün arkasından elbiselerin yırtılması ve mateme giriş genel bir kabul olarak sadece Yahudilikte değil diğer bütün inançlarda ve toplumlarda da sıklıkla karşılaşılmaktadır fakat buradaki anlatıda önemli olan durum düğmenin yine bir ölünün arkasından ritüelistik işlevle kullanılıp üzerine anlam yüklenmesidir.

Ölüm söz konusu olduğunda düğmeler normal kullanımın dışında daha şiddetli şekilde bir hareketle ortadan kaldırılmaktadır. Eliade bu durumu “Hayat ipi” metaforuyla anlatmaktadır. Dünya tarihi içerisindeki birçok inançta tanrının ipleri ya da ağlarından bahsedilmektedir. Bu dünyaya gelen bireylerin bir iple hayata tutunduğu ve o ipin kopması sonucunda hayatın son bulunduğu düşüncesi hâkimdir. İnsan hayata geldiği andan itibaren kendisini bu dünyada tutan bir kader ve aynı zamanda bir ipe bağlı olarak yaşamaktadır. Bunun kopuşu hayatın bitişi demektir (Eliade, 1992: 120). Buradan hareketle günlük hayatta da sıkça karşılaşılan bir söylem olan “Kader ağlarını ördü” ifadesinin yine benzer şekilde kullanıldığı görülecektir. Ölüm gibi bir geçiş döneminde de yine simgesel olarak hayatla olan bağın kopuşunu göstermek ve bir daha buraya dönülemeyeceğini belirtmek için insanı saran, koruyan elbisenin düğmeleri koparılmaktadır. Bu kopuşla beraber aslında dünya ile bağlar kopmaktadır. Ölü giysisi olarak da isimlendirilen kefenin de düğmesiz olması bu noktada anlam kazanmaktadır.

Adana yöresinde yapılan çalışmada düğmenin düşmesi durumu hem gündelik durumda hem de çocukların oyunları sırasında karşılaşılan bir yapıdır. İki durumda da düğmesini kaybeden kişinin evine misafir geleceği düşünülmektedir (Şenesen, 2015: 567-568). Düğmenin vücuttan koparılması Elazığ’da bir çocuk oyununda cezalandırma unsuru olarak işlev görmektedir. Düğme oyunu olarak geçen bu oyunda yere bir çukurun kazıldığı ve belli uzaklıktan içine düğmelerin atıldığı söylenmektedir. Kim önce düğmeyi deliğe sokarsa diğer rakiplerin düğmelerini alır. Eğer rakiplerde düğme kalmazsa kıyafetlerin üzerindeki düğmeler kopararak onlar alınır (Doğan, 2013: 80). Burada karşılaşılan koparma eylemi bir ceza olarak algılanmakla birlikte daha önce ölünün üzerindeki elbisenin çıkarılmasında uygulanan ritüelle benzerlik göstermektedir. Orada ölünün bu dünyaya bağının koparılması simgelenirken burada da oyuncunun oyundan ayrılmasına bir işaret

---

² Cenaze törenindeki bu durumla ilgili anlatı Sunay Akın tarafından aktarılmaktadır. Tarihi kaynaklarda ya da günlüklerde bununla alakalı bir bilgiye rastlanmamış olmakla birlikte anlatı o kadar ön plana çıkmıştır ki gazete yazılarına ve dijital ortamdaki pek çok paylaşım sitesinde kendisine yer bulmuştur. Bu da onun bir şehir efsanesi mi yoksa gerçek mi olduğunu düşünmeyi gerektirmektedir. Sunay Akın’ın anlatısı için bk. (URL-2).

olarak bu uygulamanın yapıldığı yorumunu yapmak yerinde olacaktır. Düğmenin varken yok olması durumuna bir örnek de koruyucu unsur olarak kullanımından verilebilir. Tunceli’de yeni doğum yapmış loğusa kadınların birbirlerini ziyaretlerine izin verilmez eğer böyle bir durum bir şekilde gerçekleşmişse ya da zorunda kalınmışsa ise kadınlar üstlerindeki bir düğmeyi ya da iğneyi takas ederler (Koçoğlu, 2016: 24). Yapılan bu uygulama temelde büyüsel bir örnektir. Frazer’ın bahsettiği gibi temas yoluyla gerçekleştirilen büyülerden sayılabilir çünkü kişiye temas eden ve onun bir parçası olarak görülen unsur kişi ne kadar uzakta olursa olsun ona etki edebilmektedir (Frazer, 2004: 11). Bu durumda kadınlar çocuklarına bir zarar gelmemesi için kendilerinden birer parçayı diğerine vererek hem bir değiş tokuş gerçekleştirmekte hem kansız bir kurban örneği sergilemekte hem de kendinden bir unsuru diğerine vererek büyüsel uygulamada kendilerini garanti altına almaktadırlar. Yine düğmenin varken yokluğunda tamamen yok olmasına gerek olmayan durumlar da mevcuttur. Düğmenin bir parçasının kırılmış olması özellikle de sol tarafının kırılmış olması veya düğmenin düşmüş olması gibi durumlar da olumsuzluk, uğursuzluk gibi anlamları üzerinde barındırmasına neden olmaktadır (Şenesen, 2015: 614). Burada görülen parçalanma durumu şekilsel açıdan bakıldığında yine kişi ile özdeşleştirilmekte ve onun bir parçasının yarım hale gelmesi kişiye de olumsuz etki edeceği fikrinin oluşmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda özellikle sol tarafının kırılmış olmasının uğursuz sayılmasının temel nedeni de halkın bilincinde yer alan sol tarafın olumsuz duygu, durum ve düşüncelerle bezeli olan mitolojik kökenlerine kadar gidebilecek olan önemli bir detaydır.

Düğmenin yokluğu ile ilgili güncel olarak da etkili olan bir başka görünüm ise cübbelerde karşımıza çıkmaktadır. Cübbe en üste giyilen geniş ve bol elbise olarak tanımlanır ve dizden aşağı gelecek biçimde uzun, düz, kolları sade şekilde yapılmış her türlü kumaştan imal edilebilen bir kıyafettir. Cübbe geçmiş dönemde çoğunlukla dini zümreye mensup kişiler ve ilmiye sınıfının giydiği bir giysidir (Koçu, 2015: 63). Bugün için ise cübbenin üç farklı alanda giyildiği görülmektedir. Din işlerinde çalışan kişiler, hukukçular ve akademisyenler cübbe giyerek kendi sınıflarını belli etmektedirler. Din işlerinde çalışan kişilerin genel olarak cübbesi siyah renkte olmakla birlikte Diyanet İşleri Başkanı beyaz cübbe giymektedir. Hukukçuların da cübbeleri genel itibarıyla siyah olmakla birlikte sınıflarını ayıran belirteçler yakalarında ve omuzlarında çeşitli renklerle belirtilmektedir. Ceza hâkimleri kırmızı, hukuk hâkimleri yeşil, idari yargı hakimleri ise gri saten bulunan cübbeler giyerler (URL-3). Akademisyenlerin cübbeleri de bağlı oldukları üniversite tarafından tercih edilen renklerde olabilmektedir fakat yine ağırlıklı olarak siyah renktedir. Hangi üniversiteye ya da hangi fakülteye bağlı olduklarını gösteren temel ayırıcı çoğunlukla omuzlardan aşağı sarkan apoletler veya şallarla sağlanmaktadır (Türkoğlu, 1993: 102). Bu üç grubun cübbesinde de dikkat çeken iki temel

nokta bulunmaktadır birincisi cepleri ikincisi düğmeleri yoktur. Bu durumla ilgili net bir biçimde nedenler yazılı kaynaklarda bulunamasa da halk kendi anlatılarında ve dijital ortamdaki yayılım gücüyle buna çeşitli anlamlar yüklemiştir³. Cebin olmaması bu kıyafeti giyen kişilerin yaptıkları iş için herhangi bir şekilde rüşvet almaması gerektiğini belirtirken düğmesiz olması da önünün iliklenmemesi gerekliliği üzerine kuruludur. Bir kıyafetin önünü ilikleme bilindiği üzere karşı tarafa olan saygının yanında bağlılık ve hâkimiyet kabulü olarak da anlamlandırılmaktadır. Bu üç sınıfa dâhil olan kimselerin bağımsızlığının bir göstergesi olarak cübbelerinde düğmenin bulunmaması bu açıdan bakıldığında anlam kazanmaktadır. Dini görev üstlenen kişilerin sorumluluğu yaratıcıya, hukuk insanlarının ki adalete ve akademisyenlerin de bilime ve akla bağlı olması gerekliliği bu durumun açıklanması için yeterlidir.

Sonuç

Gündelik hayatın içerisinde dikkat edilmeyen sıradan unsurların farklı anlamlarda kullanımı inanç bağlamında çokça karşılaşılan bir durumdur. Düğme gibi her gün bir şekilde temasta bulunan nesnenin işlevleri dışında anlamlar ifade etmesi de bu açıdan normaldir. Düğme söz konusu olduğunda görülen iyi ve kötü sonuçlu örneklerin tamamında düğmenin varlığı ve yokluğu temel ayırıcı unsur olmuştur. Olumlu bir sonuç elde etmek için yapılan eylemle olumsuz bir şeye neden olacak eylem aslında benzer özellikler taşısa da kullanım yeri, kullanım zamanı, kullanan kişinin özellikleri ve kişilerin niyeti burada ayırıcı konuma gelmektedir. Aynı zamanda küçük bir nesnenin insan hayatına olan etkileri bahis olduğunda düğmenin her an farklı şekilde yorumlanabildiği görülmüştür. Düğmenin inanç ve uygulamalara girmesinin önemli nedenlerinden bir tanesi elbiseye sonradan eklenen, ucuz, basit ve kolay şekilde vazgeçilebilecek olan bir nesne olmasının yanı sıra büyüsel noktada insan ve onu saran elbisedeki en küçük nesne olmasından dolayı feda edilebilir, çabuk vazgeçilen bir unsur olmasıdır. Sadece geleneksel kültürde değil modern yaşam içerisinde de hem göstergesel olarak hem de hareket bazında birçok anlam ifade ettiği anlaşılan düğme sayesinde insanlar isteklerini, duygularını ve düşüncelerini söylemek yerine işaretler aracılığıyla gösterebilmektedir. Elbette farklı birçok unsurda bu durumun etkisini görmek mümkündür ancak düğme en kıyıda kalmış topluluklardan en üst seviyedeki topluluklara kadar Türk kültürü içerisinde yorumlanmıştır.

Değerlendirme sonucunda görülüyor ki iyi yönden anlam yükleme durumu kötü yönden anlam yüklemeye nazaran daha az olmaktadır. Yine çoğunlukla kötü şeylerin olmaması için bir önlem amacıyla düğmenin kullanımı da onu iyi yönden kullanıma dâhil etse de kişiler genellikle zihin dünyasında düğmeyi bağlanma,

---

³ Bu konudaki yazılara iki örnek için bk. (URL-4; URL-5).

uğursuzluk ya da ölüm gibi fikirlerle eş tutmuşlardır. Bununla birlikte olumlu içeriklerde daha çok statü ağırlıklı anlamlandırmaların yer aldığı görülmüştür. Aynı şekilde kısmet açma veya uğur getirme noktasında da düğmeyle olan iletişim olumlu yanlardan sayılabilecek durumlar arasındadır. Halk inanışları temelinde hayatı şekillendiren durumların karşılığında açık ya da kapalı olarak bir büyü aracı olarak kullanılan düğme modern hayatta ise daha gerçekçi yapıların ya da toplumsal katmanların tanımlanmasında karşılık bulmuştur. Yokluk meselesine ise iki yönden bakmak gereklidir. Birincisi varken yok olma hâli, ikincisi ise hiç var olmama hâlidir. Varken yok olma durumlarında genellikle bağın kopması, uğursuzluk, yas anlamları öne çıkarken hiç olmama durumunda ise ya statü merkezli bir anlamsal yorumlama yapılmış ya da ölümle eş tutulan kefene benzerlik kurularak olumsuzluk atfedilmiştir. Özellikle düğmesiz giysiler başlığı altında yapılacak bir inceleme buradaki örneklerin üzerine farklı yorumların gelmesini, konunun daha detaylı şekilde anlaşılmasını da sağlayacaktır. Giyim kuşam bölümü içerisindeki diğer küçük ya da büyük birçok parça da bu duruma benzer şekilde anlamlar kazanmıştır. Bunların da benzer tasnifler eşliğinde incelenmesi insanların simgesel anlam dünyasının aydınlatılmasında faydalı olacak çalışmalardandır.

Kaynakça

- Almaz, Salih (2019). *Diyarbakır İli Kocaköy İlçesi Halk İnanışları*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altun, Işıl (2007). "Karacaoğlanda Şiirsel Bir İmge Olarak Giyim, Kuşam". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (35): 217-228.
- Ateş, Mehmet (2001). *Mitolojiler ve Semboller*. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Avşar, Mustafa Durmuş (2019). *Aksaray İli ve Çevresinde Halk İnanışları ve Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beydili, Celal (2004). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Çev. E. Ercan. Ankara: Yurt Kitap Yayın.
- Bezirci, Asım (1993). *Türk Halk Şiiri*. İstanbul: Say Yayınevi.
- Bozkurt, Nebi (2009). "Sedefkârlık". *TDV İslam Ansiklopedisi C.36*. İstanbul: TDV Yayınları, 282-285.
- Can, Mine (2020). "Süsleyici Bir Gereç Olarak Düğme ve Osmanlı Döneminde Kullanılan Örmeye Düğmeler Üzerine Bir İnceleme". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(32): 1526-1538.
- Doğan, Şevki (2013). *Elazığ İli Keban İlçesi Halk İnanışları*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Duman, Ahu Zeynep (2019). *Aydın Yılmazköy Yöresi Tahtacılarında Geçiş Dönemleri*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Elçin, Şükrü (2000). *Kerem ile Aslı Hikâyesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eliade, Mircea (1992). *İmgeler Simgeler*. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: Gece Yayınları.
- Esen, Ahmet Şükrü (1986). *Anadolu Türküleri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Frazer, James George (2004). *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökenleri*. Çev. Mehmet H. Doğan. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gardin, Nanon, & Olorenshaw, Robert (2019). *Larouse Semboller Sözlüğü*. Çev. Beyza Akşit. İstanbul: Bilge Kùltür Sanat.
- Güç, Ahmet (2001). "Yahudilikte Defin ve Sonrasına Ait Gelenekler". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakùltesi Dergisi*, 10(1): 63-78.
- Güney Açar, Saliha (2015). *Erzurum'da Kadımla İlgili Halk İnanışları*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İşçi, İshak (2016). *Kars İli ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabataş Çetin, Şeyma (2017). *Antalya ve Samsun'da Yaşayan Yörüklerin Geçiş Dönemleri Âdet ve Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabüber, Tuba (2017). *Tosya Halk İnanışları*. Yüksek Lisans Tezi. Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçoğlu, Serpil (2016). *Tunceli Çemişgezek İlçesindeki Yaygın Halk İnanışları*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçu, Reşat Ekrem (2015). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Köse, Elif (2017). *Ardanuç'ta Türk Halk İnançları*. Yüksek Lisans Tezi. Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nasirova, Sevinc (2022). "Eski Türk Mitolojisinin Türk Halklarının Dokuma Sanatına Etkisi". XVIII. *Türk Tarih Kongresi Arkeoloji Roma ve Bizans Tarihi ve Medeniyeti Sanat Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 911-925.
- Ögel, Bahaeddin (1978). *Türk Kùltür Tarihine Giriş V Türklerde Giyecek ve Süslenme*. Ankara : Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin (1995). *Türk Mitolojisi C.2*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Örnek, Sedat Veyis (1966). *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.
- Örnek, Sedat Veyis (2000). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Pala, İskender (1995). *Türk Düğmeciliği ve Bahriye Düğmeleri*. İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basım Müdürlüğü.
- Serdaroğlu, Ömer Faruk (2018). *Merzifon ve Çevresindeki Halk İnanışları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sezmiş, Mehmet Emin (2018). *Kültürel Değişim Bağlamında Zile İlçesinde Türk Halk İnanışları*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Mehmet (2017). *Kültürel Değişim Bağlamında Alevi Toplumunda Türk Halk İnanışları (Küçükçekmece İlçesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenesen, İsmail (2015). *Adana Halk İnançlarında Eski Türk İnanışlarının İzleri Karşılaştırma-İnceleme*. Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenesen, İsmail (2016). "Türk Halk Kültüründe Düğme ile İlgili İnanışlar Üzerine Mitolojik Bir İnceleme". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3): 397-410.
- Şimşek, Ali (2013). *Manavgat Yöresi Halk İnanışları*. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tansuğ, Sabiha (2007). "Karacaoğlan ve Türk Giyiminde Düğmeler". *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırma Merkezi Sempozyumu*. Adana: Çukurova Üniversitesi, 295-300.
- Türkoğlu, Sabahaddin (1993). "Cübbe". *TDV İslam Ansiklopedisi C.8*. İstanbul: TDV Yayınları, 102-103.
- URL-1: "Deniz Karakurt Türk Söylence Sözlüğü" <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/TurkSoylenceSozlugu.pdf> (Erişim: 01.11.2022).
- URL-2: "Sunay Akın Hikayeleri Atatürk'ün Cenazesinde Gökyüzünden Düğme Yağdı. Tüyleri Diken Diken Eden Olay". <https://www.youtube.com/watch?v=N7qB5O37imM> (Erişim: 01.11.2022).
- URL-3: "Hâkim ve Savcılarının Resmi Kıyafet Yönetmeliği". <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=5011&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuaTertip=5> (Erişim: 01.11.2022).

- URL-4: “Avukatlık Cbbesinin Tarihi”. <https://yenisoluk.com/dugmesi-cebi-olmayan-avukatlik-cubbesinin-tarihi> (Erişim: 01.11.2022).
- URL-5: “Hasan Kılıçistbaro” <https://twitter.com/HasanKILICistbr/status/465575910625009664?lang=tr> (Erişim: 01.11.2022).
- Uysal, Gökçe (2012). *Tekstil rnlerinde Kullanılan Düğme Formundan Yola Çıkararak Çağdaş Seramik Uygulamaları*. Yüksel Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Watt, Melinda (2005). “Buttons”. *Encyclopedia of Clothing and Fashion Vol. 2*. Ed. Valerie Steele USA: Thomson Gale, 206-208.
- Zorluer, Selim (2018). *Çayıralan (Yozgat) Yöresinde Halk Hekimliği ve Halk İnançları*. Yüksel Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışmanın yazarı/yazarları “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İllkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu alışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu alışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından çalışmayla ilgili herhangi bir destek veya teşekkür beyanında bulunulmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu makale ile ilgili yazarın beyan ettiği herhangi bir not bulunmamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tm blmleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: No statement of support or acknowledgement was made by the author regarding the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.

Author’s Note: There are no any notes declared by the author regarding this article.

Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author.